

1/12 Názvosloví binárních sloučenin I.

Binární sloučeniny

- binární sloučeniny ($bi = 2$) $\Rightarrow$ dvouprvkové sloučeniny; mohou obsahovat kov s nekovem nebo 2 nekovy (v pořadí: Rn, Xe, Kr, B, Si, C, Sb, As, P, N, H, Te, Se, S, At, I, Br, Cl, O, F - např. H_2O , NH_3 , OF_2 ...)

Oxidy, podvojně oxidy

- binární sloučeniny kovu nebo nekovu *s kyslíkem*; vzorce tvoříme podle obecného vzorce $*R^{I-VIII}O^{-II}$ *
- O má v oxidech vždy oxidační číslo -II a R = prvek s oxidačním číslem podle koncovky (I až VIII); křížovým pravidlem $\times$ (šipky od oxidačních čísel šikmo dolů na pravou stranu značky) doplníme indexy (bez znamének), k prvku R se napíše „2“, ke kyslíku se píše index podle ox. čísla prvku („1 až 8“), křížové pravidlo se používá proto, aby se vyrovnal počet + a - nábojů; sloučenina musí být elektroneutrální; je-li oxidační číslo prvku „I“, ke kyslíku se index „1“ nepíše!; jsou-li oba indexy sudé $\Rightarrow$ dělíme dvěma (po vydělení se „1“ jako index opět nepíše)
- např. oxid hlinitý: $Al^{III}O^{-II} \times \Rightarrow Al_2O_3$, oxid sírový: $S^{VI}O^{-II} \times \Rightarrow S_2O_6$; dělíme dvěma $\Rightarrow SO_3$
- názvy: postupuje se *opačným způsobem* než při tvorbě vzorců z názvů; křížové pravidlo se použije v protisměru $\times$, *ke kyslíku* se automaticky doplní oxidační číslo „-II“, prvek má oxidační číslo ve velikosti indexu, který je u kyslíku; není-li u prvku index „2“ (oxidační číslo kyslíku), znamená to, že prvek měl sudé oxidační číslo a obě sudá oxidační čísla se vydělila dvěma $\Rightarrow$ oxidační číslo prvku musí být tedy dvojnásobkem indexu u kyslíku
- např. $Cr_2O_3 \times$, u Cr je index 2, kyslík v oxidu má oxidační číslo „-II“, u O je index 3, prvek Cr je chrom a má oxidační číslo III ($\Rightarrow$ koncovka „-itý“) $\Rightarrow$ oxid chromitý; $SO_2 \times$, kyslík v oxidu má oxidační číslo „-II“, u S by měl být index 2, ale není tam (je tam vlastně „I“, která se jako index nepíše) $\Rightarrow$ S měla sudé oxidační číslo, dělilo se 2 $\Rightarrow$ index u kyslíku (2) vynásobit dvěma $\Rightarrow$ oxidační číslo S je „IV“ $\Rightarrow$ „ičitý“ $\Rightarrow$ oxid siřičitý
- podvojně oxidy: kationty se uvádějí v pořadí rostoucích oxidačních čísel; při stejných ox. č. se uvádí v abecedním pořadí značek prvků (mezi názvy se píše pomlčka), skupina NH_4^+ se uvádí u kationtů s oxidačním číslem I jako poslední - např.: Li^+ , K^+ , Ca^{2+} , NH_4^+ , Al^{3+} , Rb^+ ... - v pořadí: K^+ , Li^+ , Rb^+ , NH_4^+ , Ca^{2+} , Al^{3+} ...; $Fe_3O_4 = FeO \cdot Fe_2O_3 =$ (tetra)oxid železnato - železitý, $FeCr_2O_4 = FeO \cdot Cr_2O_3 =$ (tetra)oxid železnato - chromitý* Napište vzorce oxidů: železitý, chloritý, siřičitý, uhelnatý, chromový, cesný, arseničný, osmičelý, měďnato-zinečnatý

Sulfidy

- binární sloučeniny (většinou) kovu *se sírou*; obdoba oxidů. obecný vzorec: $R^{I-VIII}S^{-II}$; S je vždy -II, R = prvek má ox.č. podle koncovky (nejčastěji I až IV), křížovým pravidlem $\times$ doplníme indexy, jsou-li oba sudé, dělíme 2
- např. sulfid zlatitý: S^{-II} , $Au^{III}S^{-II} \Rightarrow Au_2S_3$, sulfid zinečnatý: $Zn^{II}S^{-II} \Rightarrow ZnS$; oba indexy sudé (:2) $\Rightarrow ZnS$
- názvy - postupuje se *opačným způsobem* (křížové pravidlo se šipkami nahoru $\times$), nejdříve se doplní oxidační číslo - II u S, je-li u prvku index „2“, oxidační číslo prvku je stejné jako index u S, není-li u prvku index „2“, znamená to, že obě oxidační čísla byla sudá a dělilo se dvěma $\Rightarrow$ oba indexy vynásobíme dvěma, křížovým pravidlem v opačném směru $\times$ doplníme oxidační číslo prvku a podle něj určíme koncovku prvku
- např. As_2S_3 $As^{III}S^{-II}$, As = arsen, oxidační číslo III „-itý“ $\Rightarrow As_2S_3 =$ sulfid arsenitý, GeS_2 doplníme oxidační čísla - u Ge není „2“ (Ge_2), dělilo dvěma $\Rightarrow$ musíme dvěma vynásobit indexy u prvků: $Ge_2S_4 \Rightarrow Ge^{IV}S^{-II}$, Ge = germanium, oxidační číslo IV má koncovku „-ičitý“ $\Rightarrow GeS_2 =$ sulfid germaničitý

Nitridy

- obecný vzorec: $R^{I-VIII}N^{-III}$, křížovým pravidlem $\times$ doplníme indexy, je-li ox. č. kationtu III, dělíme 3
- např.: nitrid hořečnatý $Mg^{II}N^{-III} \Rightarrow Mg_3N_2$

Karbidy

- obecný vzorec: $R^{I-VIII}C^{-IV}$, křížovým pravidlem $\times$ doplníme indexy, je-li ox. č. kationtu sudé, dělíme 2 (4)
- např.: karbid hlinitý $Al^{III}C^{-IV} \Rightarrow Al_4C_3$

Peroxidy

- obecný vzorec: $R^{I-II}O_2^{-II}$ - „celé“ O_2 má ox. č. -II $\Rightarrow$ každý kyslík má -I, křížovým pravidlem $\times$ doplníme indexy; má-li kation ox. č. I, NEdělí se 2
- např.: peroxid sodný (sodíku) $Na^I O_2^{-II}$ křížovým pravidlem $\times$ $[Na_2(O_2)_1] \Rightarrow Na_2O_2$, má-li kation ox. č. II, dělí se 2: např. peroxid vápenatý (vápníku) $Ca^{II} O_2^{-II}$ křížovým pravidlem $\times$ $[Ca_2(O_2)_2] \Rightarrow CaO_2$

Významné oxidy a sulfidy

- oxid hořečnatý: žáruvzdorný materiál (pálená magnézie) pro vyzdívku metalurgických pecí
- oxid vápenatý (pálené vápno): výroba pálením vápence; užití ve stavebnictví, v zemědělství (vápnění kyselých půdy)
- oxid uhelnatý: bezbarvý, jedovatý plyn (pevně se váže na hemoglobin a blokuje ho pro kyslík), vzniká nedokonalým spalováním, je ve výfukových plynech automobilů, v cigaretovém kouři, složka svítiplynu
- oxid uhličitý: nedýchatelný, bezbarvý plyn, součást vzduchu, patří ke skleníkovým plynům, použití: chlazení (suchý led), výroba nápojů, hašení a vytvoření nereaktivního prostředí (např. při sváření)
- oxid křemičitý: pevná, těžkotavitelná, chemicky odolná látka, použití ve stavebnictví (písek do malty a cementu), ve sklářství, v hutnictví (žáruvzdorné materiály)
- oxid dusný: narkózy (rajský plyn), náplň bombiček na šlehání smetany
- oxid siřičitý: bezbarvý, ostře zapáchající jedovatý plyn, do ovzduší se dostává při spalování méně kvalitního hnědého uhlí, nafty a topných olejů, je příčinou kyselých dešťů, slouží k dezinfekci (síření) sudů, sklepů, úlů
- oxid chromitý: zelené barvivo pro bankovky a porcelán
- sulfid olovnatý (galenit), sulfid zinečnatý (sfalerit), disulfid železa (pyrit): suroviny pro výrobu Pb, Zn, Fe
- sulfid uhličitý (sirouhlík): rozpouštědlo tuků, olejů, pryskyřic, surovina pro výrobu viskózního hedvábí
- sulfid rtuťnatý (rumělka, cinabarit): červený prášek, pigment pro malířské barvy